

Pravo civilnih žrtava rata u Hrvatskoj na reparacije' dio je obimnijeg višegodišnjeg rada na podršci civilnim žrtvama rata u Hrvatskoj i zagovaranja zakonodavnih i pravosudnih rješenja za postizanje napretka u ostvarivanju prava civilnih žrtava rata na obeštećenje i reparacije. Izvještaj je oblikovan u okviru provedbe projekta 'Pravo na pravni lijek i reparaciju za žrtve teških kršenja međunarodnog prava o ljudskim pravima i ozbiljnih povreda međunarodnog humanitarnog prava'

Civilne žrtve su sve one osobe koje su stradale u ratovima, a nisu dio aktivnih vojnih snaga ili ratni zarobljenici, iako se polemike vode o onim civilima koji su pomagali vojno djelovanje. Civilne žrtve rata su: neposredno ubijeni u ratu, neposredno ranjeni u ratu, umrli od posljedica rata, tijekom ili nakon rata, kao što su bolest, pothranjenost ili bespravnost – posljedice koje se uobičajeno ne očekuju u slučaju odsustva rata, žrtve jednostranog sukoba u slučajevima kada država vrši nasilje nad svojim građanima, žrtve silovanja i drugih oblika ratnog seksualnog zločina, izbjeglice i prognanici/interno raseljena lica, umrli od ratnih ozljeda nakon rata.

Civilne žrtve rata su osobe koje su pojedinačno ili unutar skupine pretrpjele određenu štetu. Štetom se nazivaju fizičke i mentalne povrede, emotivna patnja, materijalni gubici ili druge ozbiljne povrede njihovih prava putem akata ili propusta koji predstavljaju teška kršenja međunarodnog prava o ljudskim pravima ili ozbiljne povrede međunarodnog humanitarnog prava. Pojam žrtve uključuje i članove uže obitelji ili štitenike neposredne žrtve i osobe koje su pretrpjele štetu u nastojanju da pomognu žrtvama u nevolji ili da spriječe njihovu viktimizaciju¹. Žrtvom se može smatrati zaštićena osoba prema kojoj je izvršen ratni zločin ili teške povrede ljudskih prava, uključujući i ratni zločin prema ratnim zarobljenicima.

Pred Europskim sudom za ljudska prava nalazi se dvadesetak zahtjeva protiv Republike Hrvatske u kojima članovi obitelji stradalih u ratu ukazuju na kršenja različitih prava propisanih (Europskom) Konvencijom za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda. Većinu tužbi podnijeli su članovi obitelji usmrćenih srpskih civila. U gotovo svim tužbama ukazuje se na neučinkovito istraživanje počinjenih zločina (čl. 2. Konvencije – Pravo na život). U dijelu predmeta ukazuje se i na povrede prava na pristup sudu (čl. 6. – Pravo na pravično suđenje); prava na zaštitu od torture i ponižavajućeg postupanja (čl. 3. – Zabrana mučenja); povrede čl. 5. – Pravo na slobodu i sigurnost; povrede čl. 13. – Pravo na djelotvoran pravni lijek; diskriminatorno postupanje (čl. 14. – Zabrana diskriminacije), a u slučajevima u kojima su nakon usmrćenja žrtava zapaljene njihove kuće i povrede prava na dom (čl. 8. – Pravo na poštovanje privatnog i porodičnog života). S obzirom da brojni zločini do danas nisu istraženi za očekivati je da će Europski sud za ljudska prava u većini slučajeva utvrditi da su podnositeljima tužbi povrijeđena određena konvencijska prava.

Pregled komuniciranih predmeta između Europskog suda za ljudska prava i Vlade RH u zahtjevima koji se pozivaju na povredu zajamčenog prava na život, čl. 2. Konvencije – neučinkovite istrage zločina počinjenih tijekom Domovinskog rata:

1. Stoja Trivkanović v. RH, broj zahtjeva (12986/13), Sisak 25.08.1991. odvedeni sinovi i suprug po pripadnicima Hrvatske vojske. Tijela sinova do danas nisu pronađena, dok je tijelo ubijenog supruga pronađeno 28.08.1991. Predmet komuniciran 21.01.2013. Uz povrede prava na život, navedena i zabrana diskriminacije (čl. 14. Konvencije).
2. Mijo Gojević-Zrnić i dr. v. RH, (5676/13), Kijevo, 30.01.1993. podnositelju ubijena majka po pripadnicima srpskih para-vojnih formacija. Predmet komuniciran 31.12.2012.
3. Ana i Srđan Lazić v. RH, Podravska Slatina, 01.04.1992. po pripadnicima HV ubijen suprug/otac podnositelja aplikacije. Istrage i dalje neaktivna pred ŽS Bjelovar. Predmet komuniciran 08. travnja 2013.
4. Marija Nježić i Ana Štimac v. RH (29823/13), Perušić – Pocrnić, 16. listopada 1991., roditelji ubijeni po pripadnicima srpskih para-vojnih formacija. Predmet komuniciran 11. travnja 2013.
5. Ivica Perišić i dr. v. RH (80552/12), Brloška Dubrava, 29. rujna 1991. ubijeni roditelji po pripadnicima srpskih paravojnih formacija. Predmet komuniciran 09. studenog 2012.
6. Eva Lukić i dr. v. RH (67464/12), Borovo Naselje, 1991., suprug/otac podnositelja priveden i potom ubijen po pripadnicima HV.

6. Konvencije, kao i pravo na zaštitu imovine, čl. 1. Protokola, vezano uz prisilnu naplatu parničnih troškova
7. Nada Nikolić v. RH (5096/12), Vukovar 02. listopada 1991., priveden, a potom ubijen suprug podnositeljice, njegovo tijelo nađeno u Dunavu kraj Novog Sada. Uz povrede prava na život naveden i povreda prava na djelotvoran pravni lijek po čl. 13 Konvencije. Predmet komuniciran 09. prosinca 2011.
8. Savo Orić v. RH (50203/12), Topolovica 1991., roditelji podnositelja zahtjeva ubijeni po nepoznatim osobama, I spaljena obiteljska kuća, uz povrede prava na život, navedene i povrede prava na pravično suđenje, čl. 6., pravo na dom, čl. 8., pravo na djelotvoran pravni lijek čl. 13., te zabrana diskriminacije. Predmet komuniciran 03. srpnja 2012.
9. Savo Bogdanović i dr. v. RH (72254/11), Slavonski Brod, 11. travanj 1994., ubijen otac podnositelja. Uz povrede prava na život čl. 2., navedena i povreda zabrane diskriminacije čl. 14. Konvencije. Predmet komuniciran 11. studenog 2011.
10. Jelica Paić i dr. v. RH (5058/12), Vukovar 10. kolovoza 1991. nestao suprug/otac podnositelja zahtjeva, tijelo pronađeno u rijeci Dunav kraj Neština. Identifikacija provedena u Novom Sadu 2004. predmet komuniciran 02. siječnja 2012. Podnositelji zahtjeva potpisali nagodbu sa Vladom RH u rujnu 2013.
11. Elizabeta Schubert Tepšić i dr. v. RH (37777712), Vinkovci 12. listopada 1991, odveden suprug/otac podnositelja po pripadnicima HV, a potom ubijen. Predmet komuniciran 29. svibnja 2012.
12. Solar Vjera v. RH (80898/12), Sisak, 17. rujna 1991., kćerka podnositeljice ubijena snajperskim hicem kroz prozor stana po nepoznatim počiniteljima. Predmet komuniciran 08. listopada 2013. Uz povrede prava na život čl. 2., naveden povrede i prava na zabranu torture i ponižavajućeg postupanja, čl. 3. podnositeljice zahtjeva sporom I nedjelotvornom istragom, pravo na osobni život čl. 8. borba protiv клевете današnjeg prvo optuženog te pravo na djelotvoran pravni lijek čl. 13. Konvencije.

Tijekom rujna 2013. podnositeljica aplikacije Jelica Pajić i Vlada RH potpisali su prijateljsko rješenje. Podnositeljica je podnijela tužbu zbog povrede prava na život, odnosno nedostatka djelotvorne istrage. Željko Paić, suprug podnositeljice nestao je u Vukovaru 10. kolovoza 1991. Njegovo tijelo je pronađeno u Dunavu kod mjesta Neštin (Srbija), gdje je i pokopan kao NN osoba. Ekshumacija i identifikacija tijela obavljena je 2003. godine, a tijelo je obitelji predano 2004. godine. Potom je pokrenut parnični postupak, no tužbeni zahtjev je u više navrata odbijen zbog zastare pokretanja parničnog postupka. Pri tome su sudovi zastaru računali od kolovoza 1991., a ne od identifikacije tijela 2003., kada su srodnici pouzdano saznali da je Željko Paić ubijen nasilnom smrću. Počinitelji zločina do danas nisu procesuirani. Dogovoreno obeštećenje iznosi 33.000,00 eura. S obzirom da se radi o tri podnositeljice zahtjeva (supruga i dvije kćeri) te s obzirom na postojeću sudsku praksu, dogovoreni iznos poprilično je nizak.

Odgovor na nasljeđe prošlosti, briga za one koji su direktno pretrpjeli, ili i danas trpe posljedice rata i ratnih zločina, kažnjavanje odgovornih za počinjene zločine je trajni izazov iz kojeg treba izvući poruke o vrijednosti ljudskog dostojanstva, ljudskih prava i osnovu za budućnost.

Reparacije civilnih žrtava rata nisu samo raspodjela novca, resursa i usluga žrtvama i njihovim bliskim srodnicima, već trebaju biti poruka od cijelog društva te tijela vlasti koji predstavljaju kontinuitet države o njihovom priznavanju i solidarnosti s njihovim patnjama i gubicima. U skladu s Rezolucijom Opće skupštine UN o Temeljnim načelima i smjernicama o pravu na pravni lijek i reparaciju, sve žrtve imaju pravo na obeštećenje za pretrpljenu štetu. Prema Rezoluciji, države trebaju uspostaviti nacionalne programe obeštećenja i drugih vrsta pomoći žrtvama.